

6. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка / [пер. с англ. В. В. Петров, В. И. Герасимов]. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. 23. – С. 52–92.

УДК 811.112.2'373.7

І. Ф. Ісаєва, Н. М. Сабанська,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ТОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті досліджено джерела утворення в мові фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом на матеріалі німецьких фразеологізмів і способи їх перекладу на українську мову.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, топонім, топонімічний компонент, еквівалентність, безеквівалентність, часткова еквівалентність.

THE TRANSLATION OF PHRASAL UNITS WITH TOPONYMIC COMPONENTS FROM GERMAN INTO UKRAINIAN

The article researches the sources of formation of phrasal units with toponymic components in a language based on the material of German phraseology as well as the ways of their translation into Ukrainian. The authors analyze cultural, lexical, pragmatic and semantic difficulties arising in the process of translation of phrasal units with toponymic components from German into Ukrainian, including translation of fixed phrases that possess national coloring, as their semantics reflects national German history, peculiarities of development of national literature and art.

Key words: phraseological unit, toponym, toponymic component, equivalence, untranslatables, partial equivalence.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ С ТОПОНИМИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ И ИХ ПЕРЕВОД НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

В статье исследуются источники образования в языке фразеологических единиц с топонимическим компонентом на материале немецких фразеологизмов и способы их перевода на украинский язык.

Ключевые слова: фразеологическая единица, топоним, топонимический компонент, эквивалентность, безэквивалентность, частичная эквивалентность.

На думку більшості лінгвістів мова є, з одного боку, інструментом пізнання світу людиною та сховищем індивідуального й суспільного досвіду, сприйняття та оцінки навколишньої дійсності, з іншого боку, віддзеркалює світосприйняття, виражає національний характер, психологічний склад народу, його історію та культуру.

З усіх творінь мовного генію людини фразеологія – найбільш складне та самобутнє явище. Фразеологічний склад мови достатньо жваво реагує на розвиток суспільства, досить специфічний в кожній епосі, в кожній країні та у кожного народу [6, с. 2].

Дослідженням фразеологічних одиниць та їх класифікацією займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Архангельський, С. Берлізон, Л. Булаховський, В. Виноградов, В. Жуков, М. Копиленко, О. Кунін, Б. Лабінська, В. Мокієнко, П. Мюльднер-Нецковський, А. Пайдзінська, З. Попова, В. Розгон, Л. Сміт, М. Шанський та ін. У сучасній німецькій мові О. Кудіна описала фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом за джерелами походження, Н. Лалаян досліджувала їх з структурно-семантичної та функціональної точки зору, Р. Охштат і Ч. Фельдеш вивчали механізми перетворення власних назв у складі фразеологічних одиниць, В. Кам'янець, В. Флейшер, Н. Щербань аналізували семантико-стилістичні особливості фразеологізованих онімів, Ю. Фірсова розглядала їх структурні видозміни. Питання перекладу фразеологічних одиниць знайшли відображення в роботах А. Арсентевої, Я. Баран, О. Білоуса, В. Виноградова, О. Дембровської, М. Демського, Л. Дмитрієвої, М. Зимомрі, В. Комісарова, І. Корунця, С. Кунцевич, О. Мартинкевич, Н. Смирнової, Ю. Солодуба, С. Флоріна та ін.

Дане дослідження зумовлене загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на виявлення та аналіз мовних явищ, пов'язаних з культурою, специфічним національним світосприйняттям, і визначається потребою комплексного аналізу фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом у сучасній німецькій мові.

Мета статті – проаналізувати джерела походження фразеологізмів німецької мови з топонімічним компонентом та, на підставі встановлених спільних і відмінних рис в структурі фразеологізмів німецької й української мов, визначити можливі способи їх перекладу на українську мову.

Зміст фразеологізмів кожної мови залежить від історії, культури, літератури та традицій певного народу як жоден інший компонент її лексичного складу. Це, в першу чергу, помітно на прикладі фразеологізмів, які містять власні назви – топоніми. Серед них є такі ідіоматичні вирази, зміст яких відображає певні факти вже частково забутого минулого, інші нагадують про давні легенди, традиції, літературні твори певного народу. З одного боку, інколи дуже легко пояснити етимологію таких зворотів, з іншого боку, буває не так легко відстежити й пояснити історію виникнення більшості таких фразеологізмів й, відповідно, їх значення. Тому необхідна класифікація, яка систематизувала б джерела походження таких фразеологізмів. О. Кудіна та Г. Шгарке виокремлюють п'ять основних джерел [10]:

1. Антична міфологія, наприклад, *Fische zum Hellespont bringen* (робити щось непотрібне, зайве, марну роботу).

2. Біблійна або євангелічна міфологія, наприклад, *babylonische Sprachverwirrung* (вавилонське стовпотворіння, безлад, беззмислова галаслива розмова).

3. Легенди, казки, фольклор, наприклад, *jemanden auf den Blocksberg wünschen* (послати когось дуже далеко, до біса; Блоксберг – назва багатьох гір в Німеччині, де за народними повір'ями збираються відьми на шабаш).

4. Художня література, наприклад, *Eulenspiegel machen* (пустувати); *eine Gretchenfrage stellen* (ставити принципове питання).

5. Історичні події, з якими пов'язана якась особа чи географічний об'єкт, що мають певні характерні ознаки, наприклад, *den Rubikon überschreiten* (перейти Рубікон, зробити вирішальний крок, коли немає шляху назад); *den Vesuv zuzuschütten* (забути щось).

Ц. Фелдес [8] розрізняє за етимологією власних назв шість груп фразеологізмів:

1. Ідіоми, які містять назви німецьких реалій, наприклад, *Nürnberger Trichter* – нюрнберзька воронка (чарівний засіб, за допомогою якого можна без зусиль здобути знання).

2. Фразеологічні словосполучення з власними назвами, які виникли за межами Німеччини – в Австрії або Швейцарії, наприклад, *Wasser in die Limmat/Reuß tragen* (робити щось непотрібне, зайве, марну роботу).

3. Поєднання фразеологічних зворотів з назвами не німецьких (іншомовних) реалій, наприклад, *guter Onkel aus Amerika* (добрий дядько з Америки, багатий родич); ідіоматичні конструкції, запозичені з інших мов, наприклад, *da ist Holland in Not/in Nöten* (панує нужда, нестатки, злидні, біда); *Gang nach Kanossa* (покірно просити пробачення, принижуватись, коритись, показати розкаяння, покірно давати обіцянку).

4. Мовленнєві звороти, які містять власні назви, що походять з античного казкового світу, міфології, наприклад, *Eulen nach Athen tragen* (робити щось непотрібне, зайве, марну роботу).

5. Фразеологізми, які містять біблійні власні назви, наприклад, *über den Jordan gehen* (перейти через Йордан – померти).

Фразеологізми, які містять власні назви, не утворюють з точки зору структури окремої групи та, власне, не відрізняються від фразеологізмів інших типів. Наявність фразеологізмів такого виду дає можливість виділити їх в окрему групу та проаналізувати з етимологічної та семантичної точки зору.

Географічні назви – це частина історії та культури народу, оскільки вони являють собою реалії, які відображають національні особливості країни. Фразеологічні одиниці з топонімом у лексичному складі містять цінний країнознавчий матеріал, який інформує про:

– історичний та економічний розвиток країни, наприклад, *wie ein kleines Ruhrgebiet rauchen* – диміти як маленька Рурська область, тобто диміти як паровоз (в основі лежить асоціація з Рурською областю як з територією високої концентрації важкої промисловості); *Bier nach München tragen* – везти пиво до Мюнхена, тобто займатись марною справою (пояснюється тим фактом, що Мюнхен вважається центром browарної промисловості);

– особливості національних повір'їв, наприклад, *geh zum Blocksberg* – іди до біса;

– особливості географії країни, наприклад, *in Buxtehude* – у Букстехуді, дуже далеко (передає зв'язок маленького містечка в Нижній Саксонії з поняттям про «глухий кут», віддаленість від центральних районів країни); *das wächst ihm der Rhein nicht* – цього не змиє з нього Рейн, тобто його ніщо не змінить (натяк про швидку течію головної артерії країни) [6, с. 20].

При перекладі фразеологізмів з однієї мови на іншу ми зустрічаємось з культурними, лексичними, прагматичними та семантичними труднощами. Причиною виникнення проблем при перекладі фразеологізмів є вже сама особливість фразеологічних висловів, оскільки вони являють собою експресивно забарвлену мовленнєву одиницю на відміну від інших не експресивних одиниць, їх замінюють і виконують певну функцію в акті комунікації. Щоб досягнути семантико-прагматичної відповідності між мовою оригіналу та мовою перекладу перекладач повинен зробити вибір між безеквівалентністю, частковою еквівалентністю та повною еквівалентністю фразеологізмів.

Якщо німецький фразеологізм не має відповідника в українській мові – ми говоримо про безеквівалентність. В першу чергу це фразеологічні одиниці, які не мають схожого денотативного значення, оскільки стосуються реалій або традицій німецькомовних країн як, наприклад, *Frankfurter Würstchen* (так жартівливо називають мешканців міста Франкфурт), *letzte Grüße aus Davos (Arosa)* (сухотний кашель, глухий кашель з хрипами), *einem den Schweden wünschen* (бажати комусь великого нещастя). Безеквівалентність характерна для фразеологізмів, що походять з літературних творів, наприклад, *sich wie ein Reiter auf dem Bodensee fühlen* (почуватись невпевнено). До безеквівалентних фразеологізмів належать також ті, що містять власні назви та мають жартівливий характер, до них дуже рідко можна підібрати еквіваленти в інших мовах, наприклад, *nach Speyer appellieren* (тоншити, блювати).

Оскільки далеко не всі німецькі фразеологізми мають відповідники в українській мові, доводиться під час перекладу розкривати їх денотативне значення іншими способами:

1. Фразеологізм можна замінити в українській мові словосполученнями (парафразами), наприклад, *Gruß aus Solingen* – удар ножом, *in Jaffa liegen* – бути непритомним, лежати без пам'яті, бути хворим, мертвим, *zu den ägyptischen Zwiebeln zurückwollen* – сумувати за старими добрими часами.

2. Німецький фразеологізм передається на українську мову калькуванням, тобто перекладається дослівно. З одного боку, при калькуванні зберігається форма фразеологізму, що має значення для літературних текстів, з іншого боку, це викликає проблеми у розумінні його денотативного значення з боку читачів чи слухачів. Тому такий вид перекладу можна застосовувати щодо фразеологізмів, денотативне значення яких зрозуміло вже з їх лексичного значення. Якщо мова йде про фразеологізми з топонімічним компонентом, то передбачається, що реципієнт повинен мати певні фонові знання, щоб правильно зрозуміти калькований переклад, наприклад, *ein Heidelberger Faß ist Fingerhut dagegen* (фантастичне перебільшення). Цей зворот можна дослівно перекласти українською як *діжка з Гейдельбергу є розміром з наперсток*. В цьому випадку український реципієнт повинен знати, що таке власне *діжка з Гейдельбергу* та якого вона була розміру. У більшості випадків легше зрозуміти денотативне значення, оскільки для цього потрібні загальні знання, наприклад, *nach Rom gehen und wiederkommen können* (щось триває занадто довго) – встигнути сходити до Риму та повернутись. Зворот *jemanden grüßen wie ein Spanier einen Franzosen* (дуже дружньо привітати) є прикладом того, що не завжди можна зрозуміти цей німецький фразеологізм, якщо перекласти його українською калькуванням (привітати когось як іспанець француза), якщо не знаєш історичні передумови його виникнення.

3. Зміст німецького фразеологізму можна передати українською мовою одним словом, наприклад, *Frankfurter Würstchen* – франкфуртець, *auf der Wartburg sitzen* – чекати.

Аналізуючи вищесказане можна зробити висновок, що за відсутності повного еквіваленту перекладач повинен підібрати відповідний фразеологізм та визначитись з варіантом його пристосування до мовних норм мови перекладу та мовленнєвої ситуації.

Якщо в мові перекладу є фразеологічне словосполучення з тим-самим денотативним значенням, то ми говоримо про часткову еквівалентність. На відміну від повної еквівалентності, при частковій еквівалентності фразеологізмів їх лексичне наповнення та граматична структура можуть розходитись. При дослідженні часткової еквівалентності фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом ми наштовхуємось на певні проблеми. В першу чергу мова йде про вибір при перекладі відповідника в українській мові. З цією метою доведеться передивитись безліч українських фразеологізмів, при цьому приділити більше уваги їх денотативному значенню. Іншим критерієм є часткова лексична та граматична еквівалентність, наприклад, *aussehen wie der Tod von Basel/Warschau* – виглядати блідим як смерть. В цьому випадку лексичний елемент – топонім *von Basel/Warschau* замінюється в українській мові іншим елементом – блідий.

У порівнянні з українською мовою відмічається відмінність у кількості фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом у німецькій мові. Так в німецькій мові для вираження марної, непотрібної, безглуздої роботи є наступні фразеологізми: *Eulen nach Athen tragen*, *Tee nach China tragen*, *Wasser in die Elbe (Werra, Reuß, Limmat, Donau) tragen*, *Bier*

nach München (Dortmund) bringen. В українській мові ми знайшли лише один фразеологізм з таким значенням, але без топоніма – *возити дрова в ліс*. На особливу увагу заслуговують німецькі фразеологізми з топонімами, які замінюються українськими топонімічними елементами. Оскільки топоніми мають інколи в обох мовах однаковий зміст та асоціюються зі схожими чи подібними якостями, їх денотативне значення залишається схожим, наприклад, *mit Fragen kommt man nach Rom* – язик до Києва доведе.

Тут слід зауважити, що в деяких випадках українські часткові еквіваленти німецьких фразеологізмів з топонімічним компонентом одночасно є повними еквівалентами інших фразеологізмів німецької мови: *geh zum Blocksberg!* (відмова, зникни!) – іди до біса (*geh zum Teufel!*); *preußischer als die Preußen sein* (бути суворішим, більш пунктуальним, ніж необхідно) – бути більшим католиком за Папу (*päpstlicher als der Papst sein*).

Два фразеологізми в обох мовах розглядаються як часткові лексичні еквіваленти, якщо вони відповідають трьом умовам:

- вони мають ідентичне денотативне значення;
- один або кілька їх лексичних компонентів розходяться;
- їх граматичні структури збігаються.

Якщо два фразеологізми різних мов мають спільне денотативне значення, але їх лексичне наповнення та граматична структура розходяться, ми можемо говорити про часткову граматичну еквівалентність. До таких фразеологізмів належать, наприклад: *wenn der Main brennt* – ні, ніколи, після дощуку в четвер (*an dem Tag des Heiligen «Nimmer»*); *von München nach Frauenhofen gehen* – переплутати духовне з мирським – скинути сутану (*die Sutane hinunterwerfen*).

Більшість фразеологічних одиниць цієї групи мають в українській мові частковий граматичний еквівалент. *Gang nach Kanossa* (принизливе публічне покаяння); *einen Kanossagang antreten*; *nach Kanossa gehen* (погодитись на принизливе становище, оскільки цього вимагає ситуація; бути змушеним принижуватись, підкорюватись; йти до когось на поклін, щоб показати своє розкаяння) – йти до Каносси, бити себе в груди; *vorankommen wie die Echternacher Springprozession* (важко, з великими зусиллями, постійними невдачами просуватись вперед) – просуватись як черепаха, слимак; *durchgehen wie ein Holländer* (рішуче, без усякого сорому просуватись вперед) – йти по трупах. Цей мовний феномен пояснюється тим, що в кожній мові є кілька фразеологізмів, які мають схоже значення. Оскільки саме схожість значень є єдиною ознакою, за якою ми можемо зрівняти ці фразеологізми, то ми розглядаємо всі подібні фразеологізми як часткові граматичні еквіваленти німецьких фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці являють собою національно-специфічні одиниці мови, що акумулюють культурний потенціал народу, тому при перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно зробити вибір адекватних прийомів і способів перекладу. Знання таких труднощів, що виникають при перекладі фразеологічних одиниць, як, наприклад, багатозначність і омонімія, національно-культурні відмінності між близькими за змістом фразеологічними одиницями в різних мовах, емотивна функція або стилістична забарвленість фразеологізмів, різного роду історичні вирази, які часто мають по кілька відповідників, як у мові оригіналу, так і в мові перекладу може допомогти уникнути невідповідностей при перекладі.

Про повну еквівалентність йдеться, коли фразеологічна одиниця німецької мови співпадає за всіма критеріями (денотативне значення, лексичне значення, структура) з мовою перекладу, в нашому випадку (українською). Наявність повних відповідників в обох мовах говорять про те, що фразеологізми вживаються в однакових ситуаціях.

До найважливіших причин існування повних відповідників в мовах, що досліджуються, належать:

- однакові етично-моральні уявлення про цінності, через що виникає однакова цінність символів певних мовних засобів та формувань;
- спільність історично-суспільного розвитку;
- безпосереднє перенесення з вихідної мови в мову перекладу без подальших семантичних та синтаксично-структурних модифікацій;
- третя мова, як спільне джерело запозичення, культурна спадщина як, наприклад, Біблія, антична література, шедеври світової літератури;
- спільне у звичаях, народних традиціях.

У такому випадку наявність у фразеологічній одиниці топонімічного компоненту полегшує пошук українських еквівалентів. Для фразеологізму *ägyptische Finsternis* (темрява) в українській мові слід підбирати фразеологізм з топонімом *египетський*. Лише після уточнення денотативного значення (темрява) підшукується потенційний відповідник: *ägyptische Finsternis* – темрява – темрява египетська. Інші приклади: *den Rubikon überschreiten* – зробити вирішальний крок – перейти рубікон; *den gordischen Knoten durchhauen* – вирішити важке завдання на диво легко – розрубити гордіїв вузол. Більшість німецьких фразеологізмів, що мають повну відповідність з українськими фразеологізмами, не створюють труднощів при їх ідентифікації.

Отже, проведене нами дослідження дозволяє зробити наступні **висновки**: у мові й зокрема у фразеології найбільш яскраво простежується зв'язок мови з культурою, що вимагає вивчення фразеології у лінгвокультурологічному аспекті; у семантиці національно специфічних фразеологічних одиниць німецької мови відображається національна історія, особливості розвитку національної літератури та мистецтва; міжнародні фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом виникли у німецькій мові, так само й в українській, під впливом античної культури, християнства, світової літератури та історії.

Щодо найбільш адекватних способів перекладу фразеологізмів з топонімічним компонентом, то вони перекладаються за загальними правилами перекладу фразеологічних одиниць. При цьому слід зазначити, що міжнародні фразеологізми мають, здебільшого, повні еквіваленти в обох мовах. У німецьких фразеологізмах національного характеру, де відображені події та факти, які не мають місця в українській культурі, передаються, як правило, нефразеологічним шляхом.

Проведене дослідження не вичерпує порушеної проблематики й намічає ряд **перспектив щодо подальших розвідок**, котрі вбачаються в залученні ширшої бази джерельних матеріалів для більш системного аналізу варіантів перекладу фразеологізмів з топонімічним компонентом.

Література:

1. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології. / Я. А. Баран. – Львів : Вища школа. Видавництво при Львівському у-ті, 1980. – 156 с.
2. Баран, Я. А. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус, І. М. Зимомря. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 256 с.
3. Гаврись В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. / І. В. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981. – 800 с.
4. Гончарук, Н. А. Теоретико-методичні засади утворення фразеологічних одиниць з топонімічним (на матеріалі німецької мови) [Електронний ресурс] / Н. А. Гончарук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 37. – С. 90–93. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_37_31.pdf.

5. Лалаян Н. С. Фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом у сучасній німецькій мові : структурно-семантичний та функціональний аспекти [Текст] : автореф. дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 / Лалаян Наталія Степанівна : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса., 2008. 22 с.

6. Ловянникова В. В. Ономастическая фразеология в лингвокультурологическом аспекте (на материале немецкого языка) [Текст] : автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.19 / Ловянникова Виктория Васильевна : Северо-Осетинский государственный ун-т им. К. Л. Хетагурова. – Нальчик., 2008. – 23 с.

7. Осовецька Л. С., Сільвестрова К. М. Фразеологічний словник німецької мови / Л. С. Осовецька, К. М. Сільвестрова. – К. : Рад. школа, 1964. – 715 с.

8. Földes C. Eigennahmen in deutschen phraseologischen Redewendungen. Eine etymologische und semantisch-stilistische Analyse. / Csaba Földes. // Muttersprache 95. – Heidelberg, 1985. – S. 3–4.

9. Klappenbach, R. Probleme der Phraseologie. / R. Klappenbach // Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx Universität Leipzig. Gesellschafts- und Sprachw. – Leipzig, 1968. – № 6. – 316 s.

10. Kudina, E. Untersuchungen zu Fraseologismen mit Eigennamen im Deutschen im Vergleich mit dem Ukrainischen. / Elena Kudina, Günter Starke // Wissenschaftliche Zeitschrift der Pädagogischen Karl Libknecht – Hochschule. – Potsdam, 1978. – S. 187–192.

УДК 811.161.2'373.7

Т. М. Князь,

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, м. Харків

НАЗВИ ТВАРИН У ЛЕКСИЧНОМУ НАПОВНЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ СТАНУ ЗАМОЖНОСТІ

У статті проаналізовано особливості структурної й семантичної організації українських фразеологізмів з назвами тварин, що називають стан заможності / бідності. З'ясовано роль культурологічної інформації в семантиці обраних для аналізу ФО.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, слово-компонент, тварини, заможність, бідність.

THE NAMES OF ANIMALS IN THE LEXICAL FILLING OF THE UKRAINIAN PHRASEOLOGISMS DENOTING THE PROSPERITY STATE

The article is devoted to the analyses the features of the structural and semantic organization of the phraseologisms with names of animals, which denote the poverty / prosperity state. The animals play an important role in Ukrainian life, which leads to the formation of phraseologisms with word-component names of animals. In the lexical filling of the phraseological units is used such zoonyms which denote the state of prosperity: cow, horn; poverty: dog, cat, tail, mouse, goat, sheep, squirrel; the fact of low-paid work, bull, ox; differences in social position in society: the horse.

In the phraseological units of the Ukrainian language with the names of animals saved interesting linguistic and cultural information, which relevant to a particular social status Ukrainian. The words-symbols, functioning as a part of the phraseologisms, reproduce peculiar worldview nation and national character. The word-component cow is a symbol of abundance, riches and wealth, denote the state of prosperity. For Ukrainian source income, nurse peasant family has a cow, which is reflected in phraseological units.

The perception and understanding Ukrainian of human interaction with wildlife, realized in language through zoonyms – the names of animals in a figurative sense, describing the man, his social status as well as its contacts with the fauna.

Key words: phraseological unit, word-component, animals, prosperity, poverty.

НАЗВАНИЯ ЖИВОТНЫХ В ЛЕКСИЧЕСКОМ НАПОЛНЕНИИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ОБОЗНАЧЕНИЯ СОСТОЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проанализированы особенности структурной и семантической организации украинских фразеологизмов с названиями животных, обозначающие состоятельность / бедность. Выяснена роль культурологической информации в семантике выбранных для анализа ФЕ.

Ключевые слова: фразеологическая единица, слово-компонент, животные, состоятельность, бедность.

Фразеологічна система тієї чи тієї мови акумулює в собі важливі світоглядні константи народу – її носія, його національно-культурні цінності, формовані протягом тривалого періоду розвитку, тому постійно перебуває у полі зору науковців. Об'єктом наукового інтересу лінгвістичних досліджень неодноразово ставали зооморфні фразеологічні одиниці (ФО) української мови (І.О. Голубовська, О.О. Селіванова, В. Д. Ужченко), російської (Т. В. Козлова, Т. А. Маслова, В. М. Телія), болгарської (О. В. Коваль-Костинська, К.Р. Ратушна), французької (А. Т. Назарян), англійської (В. І. Куковська, І. В. Куржакова). У зв'язку із цим цікавим видається дослідження ФО української мови з назвами тварин, що називають стан заможності / бідності.

У культурі українського народу висловлювання про матеріальний стан, рівень достатку репрезентовані ФО зі словами-компонентами – назвами тварин. О. В. Назаренко зауважує, що зіставлення з номеном відомої тварини полегшує сприйняття, конкретизує враження й сприяє фіксації в пам'яті певних її особливостей і якостей. При цьому стабільна оцінка якоїсь риси, властивої певній тварині, ніби абстрагується, відділяючись від неї, і стає основою нового, переносного лексичного значення [4, с. 11].

Мета наукової розвідки – з'ясувати особливості структурно-семантичної організації українських фразеологізмів з назвами тварин, що називають стан заможності / бідності; виявити способи відображення культурологічної інформації в семантиці обраних для аналізу ФО.

У списку досліджуваних фразеологізмів на позначення заможності налічується 62 ФО з назвами тварин, серед яких назви свійських тварин (**бик, корова, теля, віл, кінь, коза, вівця**), домашніх тварин (**собака (цуцик), кіт**), лісових тварин (**білка**), гризунів (**миша, бобер**). До цієї ж групи зараховуємо ФО зі стрижневими словами-компонентами **ріг** і **хвіст**. Щодо визначення центру й периферії в складі зоофразеологізмів Д. В. Ужченко пропонує таку класифікацію фразеологічних прототипів за належністю до світу номінації фауни: 1) відкрита, де ідіоми становлять фондові одиниці в межах зоофразеології; 2) прифонові, у яких є безсумнівні показники «зоофразеологічності», зокрема соматизми тварин (**вкрутити роги (хвоста)**); 3) периферійні, які не мають індикаторів зоофразеологічності й вимагають культурологічного розшифрування (**казитися з жиру**) [5, с. 7].

Собака (пес) із глибокої давнини став символом вірності; разом із тим він був уособленням злості, жорстокості. Небезпечно дражнити собак (звідси про злих людей – «дражнити (дратувати) собак») [2, с. 557], хоча фразеологізм **дражни-**